

การเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษา ด้วยเทคนิคกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก(Active Learning)

ดร.ตวง อันทะไชย¹

บทคัดย่อ

ปัญหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยนั้นยังมีทัศนคติและความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยคลาดเคลื่อนไปจากหลักการและอุดมการณ์ของประชาธิปไตยและขาดการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นแบบเฉพาะตัวของไทย ซึ่งลิขิต ธีรเวคิน² ได้กล่าวถึงอุปสรรคที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยสาเหตุที่แท้จริงสำคัญที่สุดนั้นคือสังคมไทยเป็นสังคมที่มีระบบอุปถัมภ์(the patient-client system)เป็นแกนมาตั้งแต่โบราณโดยเชื่อว่าคนไม่เท่ากัน มีภูมิหลังไม่เหมือนกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้และปลูกฝังอุดมการณ์หลักการและวัฒนธรรมของระบอบประชาธิปไตยในอดีตนั้นยังเป็นเรื่องเฉพาะผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งหรือไปลงคะแนน ส่วนเด็กและเยาวชนยังขาดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ ปฏิบัติการ ให้ซึมลึกในวิถีชีวิตตั้งยังเยาว์วัย

บทเรียนอดีตประชาธิปไตยของประเทศไทยจึงเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเท่านั้นที่จะสนใจเรียนรู้ว่าประชาธิปไตยคืออะไร เพราะฉะนั้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประชาธิปไตยของสังคมไทยจึงขาดพื้นฐานการปลูกฝังไว้ในวิถีคิด วิธีการดำเนินชีวิตให้เป็นกระบวนการประชาธิปไตย ปฏิบัติการแบบประชาธิปไตย ส่วนการเรียนรู้ในระบอบประชาธิปไตยเป็นการเรียนรูแบบสมมุติในห้องเรียน การอ่านจากหนังสือหรือตำรา การฟังการเล่าจากผู้มีประสบการณ์เท่านั้น

¹ ประธานคณะกรรมการการศึกษาและกีฬา ปรินญาเอกปรัชญาคุณุภินชิต บริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

² ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, “ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษที่ 21: ทางตัน ทางออกและแนวทางแก้ไข, สถาบันพระปกเกล้า, 14

หากจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบตามสไตล์หรือแบบไทย วัฒนธรรมประชาธิปไตยจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการปลูกฝังให้เริ่มเรียนรู้ ปฏิบัติการ ให้เป็นวิถีชีวิตซึมลึกในวิถีคิดและการกระทำตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ควรที่จะต้องได้รับการปลูกฝังในหลักสูตรการเรียนการสอนในเชิงปฏิบัติการมากกว่าการเรียนการสอนในห้องเรียน มีการวัดผลประเมินจากพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบด้วยข้อเขียน เช่น วัฒนธรรมการเข้าแถว เป็นการฝึกวัฒนธรรมความซื่อสัตย์ ฝึกให้เคารพคนอื่นในความแตกต่างหลากหลาย ฝึกปฏิบัติการอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้องดุจญาติเดียวกัน เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการดังกล่าว จะพัฒนาไปเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตของสังคมนั้นคือพัฒนาเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในที่สุด

คำสำคัญ ประชาธิปไตย วัฒนธรรมประชาธิปไตย การเรียนรู้แบบปฏิบัติการ

ความนำ

“...ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาดและไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร...” อยากรจะเริ่มต้นด้วยพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานไว้เมื่อปี พ.ศ.2475 ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยจนถึงปัจจุบันถ้าเทียบกับอายุคนประชาธิปไตยของไทยที่กำลังจะเข้าสู่วัยชราภาพอายุจะเข้าสู่หลัก 90 ปีแล้วแต่พฤติกรรมและการกระทำในระบอบประชาธิปไตยยังเป็นระดับปฐมวัยอยู่

บทเรียนประชาธิปไตยของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาไปสามารถถ่ายทอดไปซึมในจิตวิญญาณของคนไทยเลย จะเป็นวาทะกรรมที่อยู่ในกลุ่มบุคคลที่เข้ามาใช้อำนาจดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการบริหารราชการแผ่นดินที่บอกว่าเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน คำถามก็คือคนไทยจากวันนั้นถึงวันนี้ได้เรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการปฏิบัติการจริง เป็นวิถีชีวิตจริงจากรุ่นสู่รุ่นหรือไม่อย่างไร

คำตอบที่ทุกคนเห็นสอดคล้องกันก็คือเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยเป็นเพียงทฤษฎี เรียนรู้เพียงบทบาทสมมุติ เรียนรู้อยู่ในตำราและในห้องเรียนคงเป็นคำตอบว่าทำไมประชาธิปไตยของประเทศไทยจึงไม่ก้าวหน้าและพัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น

ใจท์ก็คือทำอย่างไร จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก(Active Learning)ในวัฒนธรรมของประชาธิปไตยได้ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติเองได้ สรุปลงเป็นหลักการได้หรือเป็นชุดความรู้ที่อยู่จิตวิญญาณของตนเองได้โดยไม่ต้องมีการบังคับหรือสอนอีกต่อไป เช่น วัฒนธรรมการแสดงความคิดเห็นที่จะต้องเคารพความแตกต่างหลากหลาย น้อมรับฟังด้วยสติปัญญาและตัดสินใจด้วยเหตุผล เปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงออกได้ด้วยเหตุผลและเคารพความแตกต่างหลากหลายทุกความคิดมีค่าอย่างเท่าเทียม เป็นต้น พัฒนาแนวคิดและความเชื่อดังกล่าวเป็นกติกาและแนวปฏิบัติของสังคมต่อไป

คำตอบก็คือจะต้องส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมของประชาธิปไตยแบบปฏิบัติการเองของผู้เรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอนสังคมประชาธิปไตยใหม่จากตำราในห้องเรียน ไปสู่การปฏิบัติการจริงและการวัดผลประเมินผลก็ต้องวัดและประเมินจากพฤติกรรมของเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปแทนทำข้อสอบกาข้อที่ถูกที่สุด รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้จึงจะทำให้เกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยในผู้เรียนและจะดำรงอยู่กับผู้เรียนตลอดไปไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการเองเห็นผลเอง สรุปผลสำเร็จเอง ประหนึ่งสอนปั้นจักรยานให้เป็นโดยลงมือปฏิบัติการเมื่อผู้เรียนปั่นจักรยานเป็นแล้วจะติดตัวผู้เรียนตลอดไป

กรอบแนวคิดประชาธิปไตยและหลักการของประชาธิปไตย

แนวคิดทฤษฎีในระบบประชาธิปไตยนั้นมีหลายสำนักคิดในที่นี้จะกล่าวถึงเพียง 3 ทฤษฎีดังที่ นิยม รัฐอมฤต³ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้ 1)ทฤษฎีพหุนิยมเป็นแนวคิดในระบบ

³ นิยม รัฐอมฤต,2558,การปกครองในระบบประชาธิปไตยในนานาประเทศ,กรุงเทพฯ,55-59.

ประชาธิปไตย เป็นกิจกรรมในลักษณะของการแข่งขันและความร่วมมือกันของกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมทุกฝ่ายจะต้องเล่นหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามกติกาที่ทุกฝ่ายต้องเคารพและต้องปฏิบัติตาม หากละเมิดจะถูกตักเตือนหรือถูกตัดสิทธิในการแข่งขัน สังคมที่ยึดแนวทางตามทฤษฎีนี้จะเป็นสังคมที่ปกครองด้วยเสียงส่วนใหญ่ แต่เคารพเสียงส่วนน้อย รูปแบบทางการเมืองตามทฤษฎีนี้จะมีตัวแสดงทางการเมืองประกอบด้วย กลุ่มหรือชมรม สมาคม สหภาพ สหกรณ์ที่มีความหลากหลายเป็นไปตามเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม 2) ทฤษฎีมาร์กซิสต์ มองการเมืองเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของ 2 ชั้นชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน ชัดแย้งกัน ฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าของทุนการผลิตและฝ่ายเป็นผู้ขายแรงงาน 3) ทฤษฎีฟาสซิสต์ เจ้าทฤษฎีก็คือมุสโสลินีซึ่งถือว่าลัทธินี้เป็นทั้งระบอบการปกครองและปฏิเสธความเป็นไปได้และความน่าพึงปรารถนาของสันติภาพสงครามเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์มีความตื่นตัวและมีพลังสูงสุด ลัทธินี้จึงเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และความกล้าหาญแบบวีรบุรุษ ประการสำคัญปฏิเสธหลักการพื้นฐานพื้นฐานของลัทธิมาร์กซิสต์และหลักการพื้นฐานของเสรีนิยม ตลอดจนลัทธิประชาธิปไตย ปฏิเสธหลักความเสมอภาค หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยทั้งในแนวคิดที่เห็นตรงกันและมองเห็นตรงกันข้ามกันล้วนจะทำให้เข้าใจและเข้าถึงระบอบประชาธิปไตยอย่างถึงแก่นแท้ ทฤษฎีพหุนิยมคือพื้นฐานของการปกครองในระบบประชาธิปไตย ในขณะที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์นั้นเห็นว่าสังคมนั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างฝ่ายเจ้าของที่ดินและเจ้าทุนกับฝ่ายผู้ขายแรงงานหรือผู้ออกแรง เป็นความสัมพันธ์เชิงขัดแย้งกันอยู่ในที่และสุดท้ายทฤษฎีฟาสซิสต์เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธทั้งทฤษฎีพหุนิยมและทฤษฎีมาร์กซิสต์ เพราะฉะนั้นการที่เรียนรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมในระบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจในกรอบแนวคิดและทฤษฎีของระบอบการปกครองแบบอื่นด้วยเพื่อทำความเข้าใจและเปรียบเทียบให้เห็นแก่นแท้

ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยความหมายที่แท้จริงคืออะไร มาจากรากเหง้าใด นิยม รัฐอมฤต⁴ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยเป็นภาษากรีกมาจากคำว่า demokratia แปลว่าการปกครองโดยประชาชน สอดคล้องกับบวรศักดิ์ อูวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล⁵ได้กล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่าประชาธิปไตย(democracy) มาจากภาษากรีก คำว่าdemos หมายถึงประชาชน(people)และ kratos หมายถึงอำนาจ(authority) ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการจัดการรัฐหรือประเทศด้วยตนเอง

ส่วน Robert A.Dahl(1997:3) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่าเป็นระบบการเมืองระบบหนึ่งที่มีรัฐบาลต้องตอบสนองความชอบของประชาชน เช่นเดียวกับ Etzioni – Halevy(1997)ก็ได้ให้คำจำกัดความว่าเป็นระบบการปกครองที่อำนาจการปกครองมาจากการยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล(2541:64) ได้กล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยว่า ประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจครั้งสุดท้าย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด

คนสุดท้ายที่ให้คำนิยามของระบอบประชาธิปไตยเป็นที่โด่งดังคนทั่วโลกก็คืออับราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกาไว้ว่า เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

อาจจะกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นการปกครองที่ได้อำนาจมาจากประชาชนส่วนใหญ่และไปตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนทั้งส่วนใหญ่และส่วนน้อยนั่นเอง

⁴ นิยม รัฐอมฤต,2558,การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ,กรุงเทพฯ,6

⁵ อูวรรณ โณและถวิลวดี บุรีกุล,2548,ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม,สถาบันพระปกเกล้า,กรุงเทพฯ,8

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

อุดมการณ์หรือหลักการของประชาธิปไตยนั้นมิได้มีความหมายไว้หลายคนเช่น วิสุทธิโพธิ์แทน(2554:49-78) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของประชาธิปไตย(principles of democracy)ไว้ว่ามี 4 หลักการกล่าวคือ 1) หลักว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึงอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันใช้อำนาจร่วมกันไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น การเลือกตั้ง(election) การร่วมตัวกันเป็นพรรคการเมือง หรือการเคารพในส่วนส่วนน้อย เป็นต้น 2) หลักสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการสำคัญที่ประกอบด้วยคำ 3 คำคือสิทธิ(right) เสรีภาพ(liberty)และอิสรภาพ(freedom) 3) หลักความเสมอภาค จะต้องมีความเท่าเทียมกันทางการเมืองทั้งในการเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้งตลอดจนความเสมอภาคตามกฎหมายและโอกาสและ 4) หลักภราดรภาพ เป็นหลักการที่เคารพซึ่งกันและกัน ปราศจากดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง หลักของเหตุและผลในการหาข้อยุติ

นิยม รัฐอมฤต(2553:9) ก็ได้กล่าวเช่นกันว่าอุดมการณ์หรือหลักการของระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วย 1) เสรีภาพคือสภาวะที่ปลอดจากการถูกควบคุม มีสิทธิในการเลือกที่อยู่อาศัยหรืออาชีพ 2) หลักแห่งความเสมอภาคคือความเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลของชาติ กำเนิด ศาสนา อาชีพ การศึกษา โอกาส เศรษฐกิจและสังคม 3) ภราดรภาพหมายถึงความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน ความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน

อาจจะกล่าวได้ว่าหลักการหรืออุดมการณ์ของประชาธิปไตยจะต้องมีสิทธิเสรีภาพ มีความเสมอภาคและมีภราดรภาพในสังคมที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มองเห็นได้ในลักษณะประเพณีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของสังคมนั้น

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย

วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของผู้คนในการดำเนินชีวิตหรือเป็นแบบแผนการดำเนินในชีวิตของผู้คนปรากฏให้เห็นเป็นแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม กติกาและการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป

วิสุทธิ โปธิแทน(2554:152) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมมาจากคำว่า culture ในภาษาอังกฤษ มีความหมายได้หลายอย่าง เช่น การพรวนดิน การเพาะพันธุ์สัตว์หรือ การปลูกพืช การก่อรูปทางปัญญาและสังคม ตลอดจนพฤติกรรม ศิลปะ ความเชื่อ เป็นต้น ส่วน คำนิยามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 ก็ให้ความหมายว่า ลักษณะที่แสดงออกถึงความเจริญของงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน

วัฒนธรรมประชาธิปไตยคือพฤติกรรมทางประชาธิปไตยของสังคมในการดำเนินวิถีชีวิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง กรมส่งเสริมวัฒนธรรม(2557:1)ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมประชาธิปไตยว่า คือแนวทางการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและสังคมที่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนวัฒนธรรมทางการเมือง บวรศักดิ์ อุวรรณโนและถวิลวดี บุรีกุล(2548:53)ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นกรอบหรือแนวทางของพฤติกรรมทางการเมืองในสังคมหรืออีกนัยหนึ่งคือจารีตทางการเมืองหรือประเพณีทางการเมืองที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนฝังรากลึกในสังคมเป็นพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคม

ส่วนสายชล สัตยานุรักษ์⁶ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนระบบคุณค่าและอุดมการณ์ที่เป็นระเบียบแบบแผนทางการเมืองของสังคม

โดยสรุปวัฒนธรรมประชาธิปไตยก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่แสดงออกมาในรูปแบบวิถีชีวิต พฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมประชาธิปไตยนั่นเอง

⁶ สายชล สัตยานุรักษ์, 2558, วัฒนธรรมการเมืองไทยกับหลักนิติธรรม, สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ, 96

ข้อเสนอกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก(Active Learning)ของวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษา

กระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ(Active Learning) คือกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนลงมือกระทำเอง คิดเอง แก้ปัญหาเองและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้ ซึ่งมีผู้ให้เรียกรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้ว่า เป็นการเรียนรู้เชิงรุกบ้าง เป็นการเรียนรู้วิธีการเรียนบ้าง (Learning How to Learn) เป็นการเรียนรู้ในระดับลึก ผู้เรียนสามารถสร้างเข้าใจและค้นหาและสร้างความรู้เองได้

การเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษาจะต้องเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดังนั้นก็ทำให้เกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยเกิดขึ้นในคนไทยสังคมไทยได้จะต้องเสริมสร้างตั้งแต่ปฐมวัยจนพัฒนาเป็นวิถีชีวิตและความเชื่อกลายเป็นนิสัยในชีวิตประจำวันนั่นเอง ตัวอย่างวัฒนธรรมการเข้าแถวหรือเข้าคิวของชาวญี่ปุ่นที่เป็นแบบอย่างป็นวิถีชีวิตที่น่าชื่นชมใจมากแม้จะเกิดภัยพิบัติร้ายแรงหรือเผชิญวิกฤติอย่างไรก็ตามวัฒนธรรมการเรียงลำดับของชาวญี่ปุ่นจะดำรงอยู่อย่างมั่นคงเสมอสะท้อนให้เห็นความเสมอภาคและเท่าเทียมกันและเคารพซึ่งกันและกัน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้จัดทำข้อเสนอว่าด้วยการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ⁷และจะได้อธิบายรายละเอียดประกอบกับเป็นข้อเสนอแนะดังนี้

สถานศึกษาที่มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยมีแนวทางประพฤติปฏิบัติดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและสนับสนุนกิจกรรมของสถานักเรียน นิสิตและนักศึกษา
- 2) สอนและฝึกหัดให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มและการรับฟังความเห็นและเหตุผลของผู้อื่น
- 3) เสริมสร้างให้ครูอาจารย์ นักเรียน นิสิตและนักศึกษามีวินัย ซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อหน้าที่

⁷ กรมวัฒนธรรม,2559,พิมพ์ครั้งที่ 3,การเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย,พิมพ์ครั้งที่3,โรงพิมพ์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกฯในพระบรมราชูปถัมภ์,กรุงเทพฯ,5-6.

4) ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลและรักใคร่ปรองดองกันในสถานศึกษา

5) กระตุ้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ เช่น กิจกรรมในชั้นเรียน กิจกรรมของสภานักเรียน นิสิต และนักศึกษา กิจกรรมของสถานศึกษาและ กิจกรรมของชุมชน

ข้อเสนอของกรมวัฒนธรรมนั้นหากพิจารณาเพียงเนื้อหาและประเด็นการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยทุกคนจะตอบตรงกันว่าทำแล้ว ทำอยู่แล้วและทำทุกประเด็นแล้วซึ่งก็ไม่ผิดแต่ก็ไม่ถูกต้องตามกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบปฏิบัติการกล่าวคือ กิจกรรมหรือรูปแบบการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยในสถานศึกษาที่ผ่านมานั้น เป็นเพียงพิธีกรรมและรูปแบบเรียนเพียงให้รู้หรือเรียนเพียงให้ผ่านไม่สนใจว่าหัวใจของกิจกรรมดังกล่าวคืออะไร ถูกปลูกฝังในตัวผู้เรียนหรือไม่ แสดงออกเป็นเชิงพฤติกรรมต่อสาธารณะและเป็นนิสัยอย่างไร พัฒนาไปเป็นกติกาของครอบครัว สังคม ชุมชนและประเทศอย่างไร ไม่มีการวัดผลและประเมินผลตลอดจนการติดตามผลดังกล่าวในระดับผู้เรียน ระดับสถานศึกษาและระดับประเทศแต่อย่างใด

ผลผลิตของการเรียนรู้วัฒนธรรมประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านจึงเป็นประชาธิปไตยจากรำจูง จากห้องเรียน จากรับฟังต่อ ๆ กันมาเป็นประชาธิปไตยท่องจำมากกว่าประชาธิปไตยในจิตวิญญาณแล้วจะทำอย่างไร

ข้อเสนอเชิงนโยบายมีดังต่อไปนี้

1) ต้องเป็นแกนหลักของหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะการบูรณาการให้สอดคล้องวิถีประชาธิปไตยทุกกลุ่มสาระให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเจตนาให้เกิดค่านิยมและเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมอาหารกลางวัน เป็นต้น

ปัจจุบันนี้มีการเรียนการสอนระบบประชาธิปไตยกันอย่างไร จริงอยู่แม้จะมีอยู่ในหลักสูตรหรือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรก็เป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องนำมาพิจารณาดังนี้

1.1. การเรียนการสอนระบบประชาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งหรือสอดแทรกในสาระการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาแทบจะมองไม่เห็นความสำคัญ

1.2. การเรียนการสอนระบบประชาธิปไตยให้น้ำหนักและความสำคัญในการท่องจำในทฤษฎีและหลักการเมืองมากกว่าลงมือปฏิบัติจึงทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งไม่สามารถมองเห็นคุณค่าของระบบประชาธิปไตยได้

1.3. การวัดผลประเมินผลตามหลักสูตรไม่ได้สนใจพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปต่อผู้เรียนมุ่งไปที่จำได้หมายรู้อยู่เท่านั้น

2) ต้องปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอนและวิธีการวัดผลประเมินเสียใหม่

คำถามก็คือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบปัจจุบันหรือแบบเดิมนี้อาจไม่สามารถสร้างเสริมอุดมการณ์หรือแนวคิดของระบบประชาธิปไตยแทรกซึมไว้ในจิตวิญญาณของผู้เรียนได้หรือ อาจจะสามารถได้ว่าการจัดการเรียนการสอนแบบเดิมนี้นับว่าตอบโจทย์ของการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยได้เพียงทฤษฎีเท่านั้นหรือรู้เฉพาะความหมายตามหนังสือเรียนแต่ไม่เข้าใจอย่างซาบซึ้งต่อสิ่งที่เรียนรู้ว่ามันคืออะไร

อาจจะกล่าวได้ว่ารู้เฉพาะกายภาพแต่ไม่เข้าใจในจิตวิญญาณของประชาธิปไตย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือสังคมไทยชอบอ้างสิทธิเสรีภาพจนกลายเป็นวัฒนธรรมในวิถีชีวิตว่ามีสิทธิเสรีภาพตามใจได้คือไทยแท้ จนกระทั่งใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่นโดยเห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพของตนเองสำคัญและเหนือกว่าสิทธิเสรีภาพของคนอื่นเพราะไม่เคยใช้ไม่เคยปฏิบัติหรือลงมือทำตามทฤษฎีเพียงแต่จำได้หมายรู้อยู่ว่าสิทธิเสรีภาพคืออะไรเท่านั้น

ข้อเท็จจริงในชีวิตของคนทั่วไปก็คือเมื่อมีสิทธิเสรีภาพแล้ว อีกด้านหนึ่งทุกคนก็ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎข้อบังคับ เคารพต่อสิทธิ

เสรีภาพของคนอื่นไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่นในขณะที่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองนั้น คือหลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาคและหลักภราดรภาพนั่นเอง

แล้วจะจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก(Active Learning)ได้อย่างไรที่เป็นการปรับวิธี เรียนเปลี่ยนวิธีสอนและวิธีการวัดผลประเมินผลของผู้เขียนก็ต้องเรียนทั้งทฤษฎีและ ปฏิบัติจริงในขณะที่เรียนจริงดำรงชีวิตอยู่ในสถานศึกษาจริงตั้งแต่เข้ามาในสถานศึกษา อยู่ใน ห้องเรียน อยู่ในห้องอาหาร ห้องประชุม เล่นกีฬา เข้าห้องสมุดหรือพูดคุย ทำกิจกรรมในกลุ่ม เป็นต้นสามารถนำหลักสิทธิเสรีภาพไปใช้ได้จริงปฏิบัติการจริงได้ทั้งสองด้านกล่าวคือการใช้ สิทธิเสรีภาพและการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การวัดผลและประเมินผลต้องดูจาก พฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปจากแรกที่เรียนจนถึงวันสุดท้ายของการจบการศึกษาใน ชั้นสูงสุด

3)ต้องเป็นวิชาที่ทุกคนต้องเรียนรู้และผ่านการวัดผลประเมินผลเชิงพฤติกรรมก่อนจะไป เรียนในระดับที่สูงขึ้นและมีใบรับรองหรือใบประกาศที่ผ่านหลักสูตรดังกล่าวเพื่อเข้าไปทำงาน ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

การเรียนการสอนวิชาการะบบประชาธิปไตยในวิถีชีวิตนี้จึงเป็นวิชาบังคับให้เลือกเรียน แต่ไม่มีเกรดมีเพียงใบประกาศที่ผ่านเกณฑ์ในพฤติกรรมตามระบบประชาธิปไตยที่ สถานศึกษากำหนดไว้ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาของชาติที่ต้องการให้คนไทยทุก คนที่จบการศึกษาต้องเป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เชี่ยวชาญสามารถตามความถนัด รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ใบประกาศหรือใบรับรองนี้จะต้องได้รับจากสถานศึกษาเมื่อผู้เรียนผ่านการศึกษาระดับ ปฐมวัยไปเรียนต่อระดับประถมศึกษา จากระดับประถมศึกษาไปเรียนต่อระดับมัธยมและจาก ระดับมัธยมศึกษาไปเรียนต่อระดับอุดมศึกษาสุดท้ายเมื่อไปสมัครเข้าทำงานทั้งภาครัฐและ เอกชนก็จะเห็นพัฒนาของผู้เรียนแต่ละคนผ่านการเรียนรู้และเข้าใจในระบบประชาธิปไตยแต่ ละระดับมาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนแน่นอนที่ได้ยวสถานประกอบการเอกชนหรือส่วนราชการที่รับ สมัครเข้าทำงานก็จะได้บุคลากรที่มีคุณภาพ บุคลากรที่มีประสิทธิภาพ มองเห็นคุณค่าและ

เข้าใจในระบบอบประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้งแทรกซึมในจิตวิญญาณของตนเองได้ มองเห็นประโยชน์องค์รวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เคารพความแตกต่างหลากหลายของเพื่อนร่วมงาน ทำงานเป็นทีมได้ ใช้ปัญญาแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของชาติในที่สุด

สอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตยในแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2551)ที่กล่าวว่าจะต้องประกอบด้วย 1)คารวะธรรม หมายถึงมีความเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตามระเบียบของสังคมและวัฒนธรรม 2)ปัญญาธรรม หมายถึงผู้เรียนเรียนรู้ถึงความแตกต่างหลากหลาย ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีเหตุผลในการตัดสินใจ ยอมรับในเสียงข้างมาก 3)สามัคคีธรรม หมายถึงการเรียนรู้ในกระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นทีม รับผิดชอบ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รู้จักประนีประนอม เอื้ออาทรแบ่งปันซึ่งกันและกัน

สรุป

การสร้างเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดแก่ผู้เรียนในสถานศึกษาที่ฝังแน่นในจิตวิญญาณ กลายเป็นบุคลิกลักษณะและนิสัยถาวรของประชาธิปไตยนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก(Active Learning)ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนลงมือทำเอง ปฏิบัติเอง แก้ไขปัญหาเอง สร้างองค์ความรู้ใหม่เอง พัฒนาและต่อยอดสรุปเป็นชุดความรู้สำหรับตนเองได้ตั้งปณิธาน ไปสู่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษาและพัฒนากรอบแนวคิด ความเชื่อ ทศนคติดังกล่าว เป็นบรรทัดฐานของสังคมประชาธิปไตยในที่สุด

สอดคล้องกับข้อเสนอของเวทีสาธารณะ ประชาธิปไตยเปลี่ยนผ่าน หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 19 สถาบันพระปกเกล้า⁸ เสนอว่าคุณลักษณะของพลเมืองที่สำคัญตามระบอบประชาธิปไตยควรมีคุณลักษณะดังนี้ 1)มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย 2) ต้องมีทักษะพื้นฐานของประชาธิปไตย

⁸ สถาบันพระปกเกล้า, 2559, เวทีสาธารณะประชาธิปไตยเปลี่ยนผ่าน, พิมพ์ครั้งที่ 1, 25.

3) ต้องมีเสรีภาพด้วยความรับผิดชอบ ใช้สิทธิโดยไม่ทิ้งหน้าที่ 4) ต้องมีภราดรภาพและเคารพความแตกต่าง 5) มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผลและ 6) เคารพกฎหมายและกติกา ซึ่งเห็นว่าการเรียนรู้ในวัฒนธรรมของระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเรียนรู้ตั้งระดับปฐมวัย วัยเด็กและเยาวชน วัยเรียนระดับอุดมศึกษาและวัยผู้ใหญ่ด้วย

เช่นเดียวกับลิขิต ธีรเวคิน(2559:6-7)ได้กล่าวไว้ว่าตัวแปรและโครงสร้างเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยต้องใช้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยผ่านระบบการศึกษาที่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยให้เกิดพฤติกรรมและการกระทำที่เป็นวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559:194-195)ได้กล่าวเช่นกันว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นเองและคนไม่ได้สร้างขึ้นเอง ประเทศที่ความสำเร็จในระบอบประชาธิปไตยอย่างสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันล้วนแต่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งสิ้นโดยผ่านกระบวนการที่เรียน Civic Education หรือแปลเป็นไทยว่า “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อสอนและฝึกฝนคนให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ขึ้นไปจนถึงชั้นมัธยมและอุดมศึกษา

และผลการศึกษาของถวิลวดี บุรีกุล(2559:235-238)ได้กล่าวถึงแนวทางในการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทยว่า จะต้องเสริมสร้างให้คนไทยเกิดความตระหนักในประชาธิปไตย ให้เกิดค่านิยมและเป็นจิตวิญญาณของพลเมืองไทยให้ได้ โดยเฉพาะโรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องมีการเตรียมความพร้อมสำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สร้างสภาพแวดล้อมของประชาธิปไตย สถาบันการศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วันชัย หวังสวาสดิ์และคณะ⁹พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาระบบประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมวันสำคัญ เป็นต้นทำให้เกิดทัศนคติ ค่านิยมที่ดีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

และนิยม รัฐอมฤต¹⁰ได้ศึกษาถึงคุณภาพทางการเมืองคุณภาพทางสังคมไทยว่ารัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเองตั้งแต่วัยเรียนไปจนถึงผู้ใหญ่ โรงเรียนจะต้องกำหนดกิจกรรมส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม เช่น กิจกรรมจัดตั้งกลุ่ม ชุมนุม หรือโครงการจึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยได้

⁹ วันชัย หวังสวาสดิ์และคณะ 2560 รูปแบบการบริหารประชาธิปไตยในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานวารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้ ปีที่ 4 หน้า 60.

¹⁰ นิยม รัฐอมฤต, 2558, คุณภาพทางการเมืองคุณภาพทางสังคม, สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ, 266.

บรรณานุกรม

นิยม รัฐอมฤต การปกครองระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ กรุงเทพฯ.สถาบันพระปกเกล้า.2558

บวรศักดิ์ อุวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล.ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม กรุงเทพฯ.สถาบันพระปกเกล้า,2548.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล.สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(2540) หมวดสิทธิเสรีภาพ เรื่องสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมือง.กรุงเทพฯ สถาบันพระปกเกล้า. 2544.

วิสุทธิ โปธิแทน.แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย กรุงเทพฯ. สถาบันพระปกเกล้า ,2554.

สถาบันพระปกเกล้า.เวทีสาธารณะประชาธิปไตยช่วงเปลี่ยนผ่าน หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักบริหารระดับสูงรุ่นที่ 19 กรุงเทพฯ .2559.

สถาบันพระปกเกล้า.เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 17 ประจำปี 2558,หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตย,กรุงเทพฯ,2558

อเนก เหล่าธรรมทัศน์.การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่ กรุงเทพฯ. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,2543.